

HOOGLERAAR MARTHA BAKKER:

**‘Haal extensieve
en intensieve
landbouw uit elkaar’**

Creëer zones in het Nederlandse landschap waar op eenzelfde manier wordt geboerd, stelt hoogleraar Martha Bakker voor in een spraakmakend plan. ‘Ik denk dat er in Nederland plaats is voor alle agrarische bedrijfstypen, maar stel per gebied strikte voorwaarden.’

TEKST RENÉ DIDDE FOTOGRAFIE BRAM BELLONI

Kijk, daar zie je extensieve veeteelt, gevarieerde weilanden met bloemen in het gras’, wijst Martha Bakker, hoogleraar Landgebruiksplanning in Wageningen. We rijden rond in het veenweidegebied ten zuiden van Amsterdam, dat gedrapeerd ligt rond organisch gegroeide oude dorpskernen. De tocht voert over slingerende wegen langs meanderende veenrivierviertjes, fladderende weidevogels en kleine percelen. Het is een geliefd gebied voor de wandelende en fietsende hoofdstedeling.

‘Mooi hè’, zegt Bakker regelmatig. De geboren Amsterdamse, opgeleid als fysisch geograaf, woont nog steeds in de stad. ‘Maar ik hou ontzettend van het landelijk gebied. Het conflict tussen boeren en natuurbeschermers gaat me ontzettend aan het hart.’ Bakker doelt niet alleen op de stikstofuitstoot van de landbouw in natuurgebieden, maar ook op de uitspoeling van fosfaat, het gesoebat over de hoogte van het waterpeil en de kwaliteit van het water, de landschapsaantasting door megastallen en monocultuur.

In het koele en natte einde van juni staat het waterpeil hoog in de rivierviertjes en sloten. ‘Die boer daar zal dat niet erg vinden, want je ziet meteen dat hij extensief boert’, wijst Bakker op weilanden met hoog gras, gescheiden door bomenrijen, waar wat koeien grazen. ‘Maar zijn buurman hier zal het waterpeil lager willen’, gebaart ze naar een grote stal

met een gloednieuw woonhuis ervoor en strakke ‘grasfalt’-weides eromheen. Hier ziet Martha Bakker niet alleen een conflict tussen boeren en natuurliefhebbers; ze wijst ook op de consequenties van de verschillen in bedrijfsvoering. ‘Uiteindelijk zitten deze twee boeren ook elkaar in de weg. De intensieve boer wenst een laag waterpeil voor optimale grasgroei en veel maaibeurtten. De ander vindt dat hoge waterpeil juist gunstig voor zijn kruidenrijk grasland en de biodiversiteit.’

OPZIEBAREND VOORSTEL

Wat we hier op twintig kilometer van Amsterdam op een regenachtige ochtend tegenkomen, is precies de kern van het probleem waarvoor Bakker en collega’s dit voorjaar een opzienbarend oplossingsvoorstel lanceerden. Haal de extensieve en intensieve boer uit elkaar en creëer zones in het Nederlandse landschap waar op eenzelfde manier wordt geboerd, is Bakkers boodschap. Ze onderscheidt drie zones. A-zone-landbouw omvat de intensieve, grondgebonden veeteelt en akkerbouw – grofweg de huidige conventionele landbouw. In de B-zone vindt grondgebonden extensieve, maar niet per se biologische landbouw plaats, terwijl in de C-zones industriële agroparken met hoogtechnologische, superintensieve landbouw worden geplaatst.

De intensieve grondgebonden A-zone-landbouw vindt plaats in de kuststroken en in de Flevopolders, extensieve B-landbouw zit op de hogere zandgronden, de C-landbouw bevindt zich in agroparken op een dertigtal plekken, verspreid over het land. Ook stelt Bakker voor om andere urgente claims op de schaarse ruimte in Nederland tot op zekere hoogte ook in deze driedeling te rangschikken. Zo kunnen natuurontwikkeling en de aanplant van bomen, klimaatadaptatie met waterberging en droogtebestrijding en recreatie in de B-zone met extensieve landbouw. Energietransitie met windmolens en zonnepanelen moet plaatsvinden in de A- en C-zone. Woningen passen in de B-zone, onder meer op plaatsen waar boerderijen vrijkomen en in de vorm van tiny houses.

De roep om zonering horen we vaker. Al in de jaren zeventig van de vorige eeuw ging het over scheiding of verweving van landbouw en natuur. WUR-coryfee Rudy Rabbinge pleitte dertig jaar geleden voor een Agrarische Hoofdstructuur, en Johan Remkes kwam vorig jaar met het rapport ‘Niet alles kan overal’.

‘De bufferzones rond natuurgebieden van de commissie Remkes, de zonering en onttrekkingsverboden van water op droge >

‘De landbouw is op de zandgronden meervoudig gehandicapt’

zandgronden en supervruchtbare grond reserveren voor landbouw, zoals Agrarische Hoofdstructuur-voorstanders bepleitten, zijn allemaal sectorale voorstellen. Ze volgen elk een ander patroon. Ik ben een generalist en heb met de kennis van veel verschillende disciplines juist een cross-sectorale zoning bedacht. De meeste, sterk in aantal toenemende claims op de schaarse ruimte in het landelijk gebied, komen er in samen. Het is een pragmatische combinatie van scheiden op hoofdlijnen en binnen de clusters verweven van functies.’

MARTHA BAKKER

Hoogleraar
Landgebruiksplanning
in Wageningen

Opleiding:

1996 Fysische geografie,
Universiteit van Amsterdam
2005 PhD Landgebruik en
bodemdegradatie, Université
Catholique de Louvain la Neuve

Hoe kwam u daar op?

‘In 2018 werd ik gevraagd om voor de provincie Noord-Brabant te kijken naar de gevolgen van de klimaatverandering voor het landelijk gebied. Die provincie is een snelkookpan van tal van problemen, bijvoorbeeld de stikstofkwestie, die door de klimaatverandering alleen maar worden aangewakkerd en kunnen ontbranden. Maar er is ook een flinke opgave voor waterberging, koolstofopslag en energietransitie.

‘Ik ben begonnen bij de landbouw, die steeds meer een janusgezicht vertoont met enerzijds over-exploiterende boeren die de schuld zijn van de meeste milieuproblemen, en anderzijds de extensieve boeren, die juist voor een lieflijk en biodivers landschap zorgen. Onder meer door gebrek aan politieke sturing polariseert die tegenstelling steeds meer.’

Superintensieve boeren bij elkaar zetten leidt tot opgegeven landschap, zullen veel mensen denken. In die agroparken mag immers alles?

‘Ik hoor inderdaad dat scherpslijpers de zone C-landbouw van agroparken, maar ook de grondgebonden A-landbouw, als een deadzone beschouwen, maar dat is niet zo. De intensieve landbouw daar moet zich aan de milieunormen houden. En dat lukt met kapitaalintensieve technologie, denk aan precisielandbouw en luchtwassers.’

‘In de agroparken van C-landbouw gaat het om varkenshouderijen, kippenfarms, kassen en champignonkwekerijen. Er zijn bedrijven in de buurt die de landbouw reststromen leveren of deze juist afnemen. Door er slachterijen of veevoerbedrijven te situeren, is er veel minder transport nodig. Er kan daar ook een combinatie met windmolenparken en zonneakkers plaatsvinden. Kassen benutten de warmte van datacenters, net als de CO₂ van industriële bedrijven. Protest van omwonenden ontbreekt, want er zijn amper omwonenden. Het betekent ook vaak een

betere bestemming voor nu zieltogende bedrijventerreinen.’

En in de extensieve landbouwgebieden sjokt de boer rond met paard en wagen?

‘Extensieve landbouw maakt wel degelijk gebruik van moderne landbouwwerktuigen, maar is zeer spaarzaam met kunstmest en bestrijdingsmiddelen, en er wordt weinig gemaaid. De grote complicatie is dat boeren in de zone B-gebieden, vooral op de hogere zandgronden, al tientallen jaren wordt geadviseerd om de problemen op te lossen met kapitaalintensieve technologie. Mestvergisters, luchtwassers, scheiden van urine en mest. Dat is een verkeerd advies. Want deze gebieden zijn meervoudig gehandicapt. Ze hebben te maken met stikstofemissies naar de lucht en fosfaatuitspoeling naar het water, maar ook steeds meer met irrigatieverboden bij droogte, gezondheidsschade als gevolg van fijnstof in de lucht en horizonvervuiling door megastallen. Dat is niet allemaal met technologie op te lossen, en als het al kan, kunnen de boeren het niet meer betalen.’

Toch kregen boeren tientallen jaren krediet van de Rabobank, om bijvoorbeeld na het loslaten van de melkquota de rundveestapel uit te breiden, en niet als ze wilden omschakelen naar extensieve landbouw.

‘Dat was een gebrek aan een generalistische visie op de problemen in het landelijk gebied. De top van Rabobank heeft intussen wel door dat dit niet goed was. Het probleem is dat veel adviseurs bij de lokale Rabo-vestigingen nog op het spoor van dertig jaar geleden zitten. De boeren worden gestuurd op bulklandbouw voor de wereldvoedselmarkt. Terwijl we daar steeds slechter kunnen concurreren met China en Latijns-Amerikaanse landen.’

Hoe moet die zonerings- en 'de-intensivering' zoals u schrijft, tot stand komen?

'Er zijn instellingen genoeg die grond in de zone-B-gebieden kunnen opkopen, zoals pensioenfondsen, verzekeraars, drinkwaterbedrijven, waterschappen en natuurorganisaties. Ze financieren een grondbank, een stichting die grond opkoopt van boeren die willen stoppen. Die verpacht de grond tegen aantrekkelijke tarieven onder strenge voorwaarden over aantallen koeien, waterpeil en biodiversiteit. Boeren krijgen daardoor meer grond om hun bestaande veestapel te weiden en de biodiversiteit te bevorderen, zonder mestoverschot en stikstof- en fosfaatproblemen.'

Levert dat wel een verdienmodel op voor de boeren? En voor die grondbank?

'De grondbank krijgt pachtgeld van de boeren, een toegangsprijs van recreanten en inkomsten uit bescheiden bouwkvelds, bijvoorbeeld voor tiny houses die niet op het centrale energienet hoeven te worden aangesloten. De boeren genereren inkomsten uit stikstof- en fosfaatemissiehandel die nu in de steigers staat, door rechten te verkopen aan A- en C-landbouwzones. Ze krijgen ook

Europese subsidies voor agrarisch natuurbeheer, houtwallen en plattelandsontwikkeling. Ze kunnen streekproducten branden als merk en zo veel meer voor hun melk en kaas krijgen dan bij FrieslandCampina. Tenslotte besparen ze flink op veevoer, kunstmest, bestrijdingsmiddelen en vermoedelijk ook de veearts.'

En de honderden miljoenen die de overheid nu aanwendt om boeren uit te kopen?

'Doordat de grond wordt uitgeven voor B-zone-landbouw met strenge voorwaarden wordt die minder waard. Dat gaat het rijk geld kosten, maar door de beperkingen op het agrarisch landgebruik krijgen we er veel ecosysteemdiensten voor terug. Belangrijk is dat de rijksoverheid regie gaat voeren over dit zoneringsproces. Zij moet het grotere plan schetsen voor het landelijk gebied en uitwerken welke ruimteclaims in welke gebieden met elkaar kunnen worden gecombineerd. Ik stel voor dat de energietransitie niet in de extensieve B-landbouwgebieden plaatsvindt en de waterberging niet in de agroparken.

'Het rijk moet sturen en randvoorwaarden stellen en een kaart voor Nederland in de toekomst opstellen. Momenteel heeft het

rijk geen visie; voor het gemak en voor het 'draagvlak' is de ruimtelijke ordening gedecentraliseerd. Het was in zekere zin nogal laf om die taken af te schuiven naar lagere overheden. Evengoed zijn ook met een nationale visie de provincies cruciaal in de uitvoering. Ze hebben meer macht op het gebied van ruimtelijke ordening dan ze nu gebruiken. Ze stellen zich veel te terughoudend op. Ze moeten hun rol pakken en gas geven.'

Boerenorganisatie LTO zegt niets te voelen voor uw zonerings- en regelmatig rijden de tractoren door Nederland uit protest tegen stikstofmaatregelen.

'De overheid is nu niet duidelijk en biedt de boeren geen verleidelijk perspectief en alternatief. Daarom sluiten de boeren de rijen en lijkt het alsof organisaties als Farmers Defence Force veel steun genieten. Ik denk dat er in Nederland plaats is voor alle agrarische bedrijfstypen, maar per gebied gelden er strikte voorwaarden. En vaststaat dat de voedselproductie niet langer overal doel nummer 1 is voor de landbouw, maar op veel plaatsen op plek 3 of 4 komt, na ecosysteemdiensten als landschapsbeheer en recreatie.' ■

www.wur.nl/landbouw-toekomst